

NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Nemzetközi együttműködés a tájékoztatásban

Az UNESCO 1976. május 24–28-án Rabatban szemináriumot rendezett, amelynek témája a nemzetközi információáramlás megjavítása volt. Itt vitatták meg Björn TELL, a lundi (Svédország) egyetemi könyvtár igazgatója alábbiakban ismertetett előadását. A szerző a fejlődő országok számára foglalta össze a nemzeti információk rendszerek kifejlesztésének néhány alapvető feladatát, különös súlyt fektetve a regionális (országcsoportok közötti) együttműködésre.

Információs gyűjtemények és források kiépítése

Bár alapelvnek tekinthető, hogy egy ország önellátásra rendelkezze be információ forrásait tekintve, mégis kevesen engedhetik meg maguknak, hogy teljes mértékben kizárólag saját erejükre támaszkodva oldják meg ezt a feladatot. Ezért nagyon is *kézenfekvő alternatíva e téren a regionális együttműködés, mégpedig*

a) *a dokumentumok beszerzésében*; például hozza fel a SCANDIA tervet és a szocialista országokban kialakult gyűjtőkori együttműködést, valamint az UNESCO által ösztönzött, Latin–Amerikára vonatkozó tervet. *Az együttműködés fokozatosan alakítható ki: először a nemzeti könyvtárak, majd az egyetemi és szakkönyvtárak között.*

b) *a dokumentumok szétosztásában*; hasznos lehet egy adott régió könyvtárai számára, ha szétosztási tervet készítenek a nagy tömegben, ajándékként és csereként beönlő anyag fogadására és tárolására, így *elkerülve a ritkán használt dokumentumok többszörös megőrzését.* Szerves részét kell hogy képezzék e programnak azok az intézkedések, amelyek a nemzetközi cserére, mikrofilm-szolgáltatásokra, kedvezményes szállítási és vámtarifára vonatkoznak.

c) *a dokumentumok publikálásában*; a regionális együttműködés előnyös a tudományos és műszaki könyvek kiadása szempontjából. Kívánatos, hogy szakterületenként egy-egy tudományos folyóirat jelenjen meg; mint a skandináv példa mutatja, – *Acta Chemica Scandinavica*, – gazdasági és szakmai szempontból egyaránt hasznos, ha több ország egyesíti erőit egy életképes periodikum kiadására.

A visszakeresés eszközei

A közösen kialakított dokumentumbázis hasznosításához elengedhetetlenek *a lelőhelyekről tájékoztató katalógusok* (kurrens folyóiratok katalógusai, folyóiratállo-

mányok közös központi katalógusa, külföldi könyvek központi katalógusa cédulákon vagy kiadvány formájában). Mindenképpen célszerű, hogy a vállalkozások kapcsolódjanak az *International Serials Data System*-hez (az UNISIST program keretében), illetve a *Universal Bibliographic Control* jegyében alkalmazzák az ISBD/M/ szabályait és vegyék igénybe a MARC II. formátumot.

A régióban hozzáférhető *nem-hagyományos dokumentumokról* is hasonló jegyzékeket ajánlatos összeállítani.

Igen *hasznosak a könyvtári címjegyzékek*, amelyek az egyes intézmények legfontosabb adatait közlik, valamint a tájékozódás szélesebb bázisát feltáró összeállítások, amelyek a könyvtárak és dokumentációs központok mellett a kutatóintézeteket, mezőgazdasági kísérleti telepeket stb. is felsorolják.

Információs szolgáltatások a régióban

Különböző formákban lehet megoldani a régió országainak információ szolgáltatásokkal való ellátását. Az egy szakterületről vagy egy bizonyos fajta irodalomról tájékoztató szolgáltatásokra például az ERIC-et (*Educational Resources Information Center = Oktatási Források Tájékoztatói Központja*), a NIMH-et (*National Institute of Mental Health = Országos Elmegyógyászati Intézet*), az INIS-t (*International Nuclear Information System = Nemzetközi Nukleáris Tájékoztatói Rendszer*) és a VINITI-t hozza fel. Megoldásnak kínálkozik egy *referral centre* kiépítése is, amely csak arra vállalkozik, hogy az igénylőt a megfelelő forráshoz irányítsa. Nem szükséges, hogy nagy pénzügyi ráfordítással tekintélyes bibliográfiai apparátust hozzanak létre egy kérdés-válasz szolgálat megindításához; elegendő a *megfelelő kapcsolatok kiépítése a már meglévő tájékoztatói központokhoz.*

Igényesebb szolgáltatások (szemlék, tömörítvények, adatösszeállítások, annotált bibliográfiák stb.) nyújtására vállalkozhat az információk feldolgozását és elemzését végző központ. A szelektív információterjesztés típusú szolgáltatások ugyancsak regionális szinten szervezhetők meg. Az INIS szolgálatát például Svédországban valamennyi skandináv ország számára hasznosítják.

Az országok közötti kooperáció kiterjedhet továbbá a kutatási jelentések, szabványok, szabadalmak beszerzésére, a fordítószolgálat és a fordításnyilvántartás megszervezésére, a reprografiára, a mikrofilmezésre, a nyomtatásra.

Távközlési hálózat

Az információs hálózat kétoldalú kapcsolatokat tétel fel, s ehhez megfelelő távközlési berendezésekre van szükség.

Az együttműködés megjavításának egyszerű eszköze a telex-összeköttetés kiépítése; viszonylag alacsony költségei ellenére általában mégis kormányzati segítséggel valósítható meg. A telefacsimile-hálózat berendezései is évről-évre olcsóbbak lesznek; az egyszerűbb készülékek nem kerülnek többre, mint két elektromos írógép ára, s üzemelésük a telefonhálózaton keresztül történik.

Az Európában vagy az USA-ban lévő adatbankok terminálok révén való használata meglehetősen költséges; ezért e vonatkozásban is előtérbe lép az országok közötti regionális kooperáció. Annál is inkább, mert egyre több tájékoztató szolgálat a partnerek aktív közreműködését (adatszolgáltatás, feldolgozás) tétel fel. Az on-line visszakereső rendszerek használata ismét egy másik területe a regionális kooperációnak.

A használók és az információs szakemberek oktatása

Több UNESCO fórum szögezte már le annak szükségességét, hogy mind az információk felhasználóit, mind pedig az információs szakembereket országos szinten, vagy ahol erre még nem érett meg a helyzet, regionális szinten kell képezni. Mindenesetre a regionális képzési programoknak a helyzet gondos felmérésén, a valós szükségletek elemzésén kell alapulniuk. E területen az országok közti kooperációnak nagy szétszóró hatása lehet; elég ha csak az egyetemi oktatók, személyzeti vezetők ilyen irányú képzésére gondolunk. Az audiovizuális oktatócsomagok, mint amilyenek pl. a *Chemical Abstracts* vagy a *Science Citation Index* használatához készültek, a régió országainak speciális szükségletéhez igazíthatók.

Ugyancsak lehetőségek nyílnak a regionális kooperációra az információs szakemberek egységesített képzési programjainak, tanterveinek, kiválasztási kritériumainak kialakítására. E tekintetben különös figyelmet érdemel regionális szinten az oktatók képzése és a továbbképzés; az előbbiben az egységes tananyag kialakításával, az utóbbiban a nemzetközi fejleményekkel (pl. az UNISIST-tel és a NATIS-szal [*National Information Systems = Országos Információs Rendszerek*] összefüggő dokumentumok tanulmányozása és alkalmazása, az UBC [*Universal Bibliographic Control = Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel*], a MARC formátum stb.) célszerű foglalkozni.

A nemzetközi kooperáció szervezete

Mind a NATIS, mind az UNISIST megállapítja, hogy a tájékoztatásügy fejlesztése érdekében minden országban elengedhetetlen, hogy a kormányzat létrehozza e céllal egy központi szervezet. Ha egy régió országainak kormányai elhatározzák, hogy együttműködéssel szándékozzák erősíteni az információs tevékenységet, vagy közös bizottságokat kell felállítani, vagy pedig szilárdabb szervezeti formát alkalmaznak, mint ahogy például a KGST országok az NTMIK-et, a Közös Piac országai a CIDST-et (*Committee for Information and Documentation in Science and Technology = Az Európai Gazdasági Közösség Tudományos-Műszaki Információs és Dokumentációs Bizottsága*), vagy a skandináv országok a NORDOK-ot és a NORDFORSK-ot hozták létre e feladatok ellátására.

Mivel hosszadalmas eljárás ily országok közti szervek megteremtése, rövid távon célszerű különböző ad hoc bizottságok, munkacsoportok létrehozása. Ha önkéntes alapon is alakulnak meg ezek, működésükhöz mégis nélkülözhetetlen az állami támogatás.

A hatékony regionális együttműködés előfeltételei

A tapasztalatok azt mutatják, hogy ezen a szinten is célszerű különválasztani a tájékoztatáspolitikai döntéseket hozó testületet a tényleges munkát végző szervektől. Mindenesetre lényeges követelmény, hogy az érdekelt kormányok vagy közös pénzügyi alapot hozzanak létre, vagy külön-külön biztosítsák a közös célok eléréséhez szükséges összegeket.

Nem feltétlen követelmény azonban, hogy minden ország rendelkezze átfogó tájékoztatásügyi politikai koncepcióval ahhoz, hogy bekapcsolódjék az együttműködésbe. Lépésről lépésre, részterületenként is kialakíthatók a regionális kooperáció testületei, szervei, feladatai.

Egyelőre a nemzetközi együttműködésben a két legfőbb gátat egyfelől a nemzeti tájékoztatásügyi autonómia feltételezett elvesztésétől való félelem, másfelől a szükséges pénzeszközök hiánya jelenti. Az egyéb, fizikai, földrajzi, jogi és adminisztratív jellegű akadályok leküzdése könnyebbnek látszik, ha az előbb említett kettőn sikerül túljutni.

/TELL, B.: *Regional co-operation in information = Unesco Bulletin for Libraries*, 30. köt. 3. sz. 1976. p. 130-139., 146./

(Papp István)

